

STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgr Szymon Huptyś

Rozprawa doktorska „Innowacje apofoniczne języka litewskiego w ujęciu *Słownika etymologicznego języka litewskiego* Wojciecha Smoczyńskiego” jest próbą syntetycznego ujęcia zjawiska innowacyjnej apofonii występującej w języku litewskim. Za innowację w zakresie apofonii przyjęto taki jej przejaw, który nie wynika z odziedziczonych wzorców praindoeuropejskich.

Pierwszy rozdział pracy stanowi omówienie stanu wiedzy na temat systemu alternacyjnego wokalizmu w języku praindoeuropejskim oraz w języku litewskim. W pierwszej części rozdziału położono szczególny nacisk na zarysowanie pochodzenia alternacji wokalicznych w obrębie gniazda etymologicznego (alternacja jakościowa i ilościowa) oraz w obrębie paradygmatu (różnice wynikające z występowania różnych paradygmatów apofoniczno-akcentuacyjnych w języku praindoeuropejskim). W dużej mierze przyjęto hipotezy tej szkoły, która sugeruje istnienie w pie. trzech podtypów proterokinetycznego paradygmatu akcentuacyjnego.

W drugiej części rozdziału pierwszego omówiono ukształtowanie i pochodzenie stopni apofonicznych w języku litewskim. Wspomniano także zjawiska występujące po zaniku spółgłoski laryngalnej w pierwiastkach setowych: wzdłużenie zastępcze i hiat laryngalny.

W rozdziale pierwszym przedstawione zostały także dotychczasowe ujęcia apofonii litewskiej, w tym jej innowacji, w literaturze językoznawczej. Dokonano streszczenia najważniejszych publikacji w tym zakresie i wskazano, w jaki sposób ich charakter różni się od charakteru dysertacji. Większość publikacji, jakie ukazały się w temacie apofonii litewskiej dotyczy jednego konkretnego typu innowacji, najczęściej jest nim obecność stopnia wzdłużonego w formach czasu przeszłego. Publikacje przekrojowe należą do rzadkości.

Litewskie innowacje apofoniczne można podzielić na dwie grupy. Pierwszą z nich jest odnowienie odziedziczonych form apofonicznych. W zakresie tzw. „starego stopnia *o*” i „nowego stopnia *o*” traktuje o tym paragraf 1.2.2.1. Natomiast w zakresie dostosowania się formy stopnia pełnego do stopnia zanikowego poprzez zmianę sekwencji fonemów *CreC* → *CriC* temat ten jest opisany w rozdz. 2. W pracy wyszczególniono 22 przykłady takiej innowacji.

Znacznie obszerniejszą grupę stanowią przykłady wytworzenia się nowych form apofonicznych. Rozdział 3 rozprawy doktorskiej został poświęcony tym formom, które charakteryzują się stopniem wzdłużonym w czasie przeszłym i stopniem pełnym lub stopniem zanikowym w czasie teraźniejszym. Dzielą się one na kilka podgrup. Pierwszym podziałem jest wyodrębnienie form setowych od anitowych. Po drugie, wśród tych ostatnich spotykamy przykłady leksemów, w których stopień wzdłużony występuje wyłącznie w formach czasu przeszłego oraz

takie, które cechują się również stopniem wzdłużonym w bezokoliczniku. Podziałem najniższego rzędu jest zróżnicowanie między formami występującymi na stopień *e*, stopień *o* i stopień zanikowy. Osobny paragraf (3.2.1.4) poświęcono czasownikowi *iñti*. W sumie rozdział 3 obejmuje 103 przykłady.

W rozdziałach 4 i 5 wyszczególniono formy, które powstały wskutek dotworzenia innowacyjnego dyftongicznego stopnia pełnego do stopnia zanikowego o postaci *CiC*, który pierwotnie stanowił wariant stopnia zanikowego od stopnia *e* o postaci *CeC*. Jest to zatem utworzenie dyftongicznego pierwiastka w miejscu etymologicznie nieuzasadnionym. Wynika to z faktu, że stopień zanikowy o postaci *CiC* może być interpretowany zarówno jako wariant zanikowy od stopnia *e* o postaci *CeC*, jak i *CeiC*. W rozdziale 4 ujęto 58 przykładów na innowację z dyftongiem *CaiC* i pogrupowano je wg kształtu pierwiastka, a następnie tego, czy są to pierwiastki sełowe, czy aniłowe. Podobny podział ze względu na kształt pierwiastka zastosowano w rozdziale 5, w którym wykazano 30 przykładów leksemów charakteryzujących się innowacyjną budową *CeiC* i *CieC*.

Innowacje apofoniczne, które zostały omówione i przedstawione na przykładach w rozdziałach 4 i 5 nie są jedynym następstwem dwojakiej możliwości traktowania stopnia zanikowego o postaci *CiC*. Drugim jest tworzenie innowacyjnych apofonicznie form na stopniu *e* o postaci *CeC* w przypadkach, w których pierwiastku pierwotnie występował dyftong, a stopień zanikowy *CiC* jest wariantem stopnia *e* o postaci *CeiC*. Traktuje o nich rozdział 6. Nieliczne przykłady zostały podzielone na dwie grupy: te ujęte w pierwszej z nich wykazują innowację apofoniczną w odziedziczonej postaci pierwiastka, natomiast przykłady z drugiej grupy dotyczą innowacji wytworzonej wg tego samego schematu w neosnowach.

W rozdziale 7 znalazły się przykłady na neoapofonię polegającą na dotworzeniu form aniłowych do pierwotnych form sełowych. Są to leksemy, w których występuje nieuzasadniona z punktu widzenia praindoeuropejskiego dziedzictwa samogłoska krótka. W obrębie tego rozdziału przykłady podzielono na kilka grup, w zależności od samogłoski znajdującej się w pierwiastku. Tam, gdzie to konieczne, dokonano także podziału na innowacje obejmujące prymarny kształt pierwiastka oraz takie, które dokonały się w neosnowie. Rozdział 7 jest poświęcony 18 przykładom.

Rozdział 8 jest poświęcony takim innowacyjnym formom, które w pierwiastku wykazują wokalizm *uo* wytworzony z wokalizmu *au* drogą proporcji analogicznej $ai : ie = au : x; x = uo$. Pomędzy leksemami różniącymi się jedynie tą cechą występują bardzo niewielkie, a często nie występują żadne, różnice semantyczne. W sumie zgromadzono w tym rozdziale 16 przykładów na tę innowację.

Obszernym działem jest sztywność apofoniczna, której poświęcony jest rozdział 9. Mowa

o sytuacji, w której stopień apofoniczny samogłoski w pierwiastku nie ulega zmianie po dołączeniu sufiksu, który ten stopień apofoniczny powinien modyfikować. Z powodu wielkiej obfitości przykładów na to zjawisko w j. litewskim, zgromadzony tu materiał należy traktować jako wybór. W rozdziale 9 omówionych zostało 146 form, których pierwiastek charakteryzuje się innym niż stopień *o* stopniem apofonicznym przy dołączeniu sufiksów *-yti*, *-dyti*, *-styti*, *-inti*, *-dinti* i *-dinėti*.

Ogółem w rozprawie doktorskiej przedstawiono omówienie 398 leksemów, które wykazują różne typy innowacji apofonicznych. Podstawowym źródłem dociekań na ich temat był *Słownik etymologiczny języka litewskiego* Wojciecha Smoczyńskiego i *Lietuvių kalbos žodynas*. Niniejsza dysertacja stanowi pierwszą egzemplifikację form, które należy uznać za innowacyjne z punktu widzenia ich stopnia apofonicznego. Może stanowić punkt wyjścia do dalszych rozważań na temat produktywności alternacji w języku litewskim.